

тування, оцінки результатів засвоєння навчального матеріалу. Ці умови складають основу проектування інформаційно-освітнього середовища ВНЗ і є передумовою для удосконалення процесу навчання.

Література

1. Андреев А. А. Дистанционное обучение: сущность, технология, организация / А. А. Андреев, В. И. Солдаткин. – М.: МЭСИ, 1999.
2. Байденко В. И. Опережающий стандарт образования как теоретическая и практическая проблемы / В. И. Байденко, Н. А. Селезнева // Проблемы качества образования. Исследовательский центр качества подготовки специалистов. – 2000. Ч.2. – С. 9-14.
3. Бим-Бад Б. Д. Опережающее образование: теория и практика / Б. М. Бим-Бад // Советская педагогика. – 1988. – № 5.
4. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский. – М.: Педагогика, 1991.
5. Давыдов В. В. Теория развивающего обучения / В. В. Давыдов. – М.: Педагогика, 1996.
6. Ефремов А. П. Экономика и оптимизация учебного процесса. – М.: МГУП, 1999 – С. 11.
7. Занков Л. В. Дидактика и жизнь / Л. В. Занков. – М.: Педагогика, 1968.
8. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М.: МГУ, 1975.
9. Леонтьева Е. Ю. Ода троечнику (заметки на полях статьи о ново парадигме результата образования) / Е. Ю. Леонтьева // Высшее образование сегодня. – 2004. – № 5. – С. 44-45.
10. Либин-Левая В. А. Теория и практика дистанционного образования: (Открытый университет Израиля): дис. ... канд. пед. наук / В. А. Либин-Левая. – М., 1998. – С. 48.
11. Монахов В. М. Можно ли использовать традиционную дидактику при проектировании модели E-Learning? / В. М. Монахов // Открытое образование. – 2004. – № 4. – С. 30.
12. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов. – М.: Рус. Яз, 1988. – С. 523.
13. Полат Е. С. Дистанционное обучение / Е. С. Полат и др. – М.: Владос, 1998.
14. Реформа и развитие высшего образования: Программный документ ЮНЕСКО. – 1995. – С. 23.
15. Солдаткин В. И. Справка об итогах эксперимента в области дистанционного обучения и перспективах развития дистанционных образовательных технологий / В. И. Солдаткин / 21.06.2002.: Российский портал открытого образования. – <http://conf/sssru/ru/phorum/read.php>.
16. Тихонов А. М. Управление современным образованием: социальные и экономические аспекты / А. М. Тихонов, А. Д. Иванников и др. – М.: Вита-Пресс, 1998.
17. Щенников С. А. Открытое дистанционное образование / С. А. Щенников. – М.: Наука, 2002. – С. 215.
18. Эльконин Д. Б. Психология обучения младшего школьника / Д. Б. Эльконин. – М.: Просвещение, 1974.

Стаття надійшла до редакції 10.11.2010 р.

УДК 378.147:33(07)

Кулішов В. В.

*кандидат економ. наук, професор, заслужений працівник освіти України
КЕІ ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»*

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ САМООСВІТИ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

У статті розглядаються питання сучасних форм організації самоосвітньої діяльності студентів економічних вузів на прикладі дистанційного навчання. Показано, що впровадження даної форми є одним із додаткових інструментів даної системи навчального процесу та підготовки конкурентоспроможних фахівців.

Ключові слова: *якість економічної освіти, віртуальний, віртуальна освіта, навчальні технології, інновації, дистанційне навчання, навчальний процес, навчально-методичний комплекс, професійне становлення.*

В статье рассматриваются вопросы современных форм организации самообразовательной деятельности студентов экономических вузов на примере дистанционного обучения. Показано, что внедрение данной формы является одним из дополнительных инструментов данной системы учебного процесса и подготовки конкурентоспособных специалистов.

Ключевые слова: *качество экономического образования, виртуальный, виртуальное образование, учебные технологии, инновации, дистанционное обучение, учебный процесс, учебно-методический комплекс, профессиональное становление.*

The questions of contemporary forms of samoosvitnoyi of students of economic institutions on the example of distance learning. Shown that the introduction of this form is one of the additional tools that system of educational process and training top professionals.

Key words: *quality of economic education, virtual, virtual education, educational technology, innovations, distance learning, educational process, educational and methodical complex social work.*

Подолання економічних проблем в Україні зумовлюють і активізують зростання вимог до рівня теоретичної і професійної підготовки особистості сучасного конкурентоздатного фахівця. Якість економічної освіти, її проблеми пов'язують з поняттями ефективності виробництва, які зможуть вирішити лише спеціалісти найвищого ґатунку.

Оволодіння інформаційною культурою – це шлях удосконалення якостей індивіда, що сприяє реальному розумінню людиною самої себе, свого місця і своєї ролі. Велике значення у створенні інформаційної культури має освіта, що покликана готувати фахівця інформаційного співтовариства, формуючи у нього навички та уміння диференціації, виділення значущості інформації й вироблення критеріїв її оцінювання, а також створення інформації та її використання.

Нині в освіті часто використовується термін «віртуальний», що походить від латинського слова *virtual* – можливий, такий, що може або має з'явитися за певних умов. Виходячи з особливостей цього терміна, ймовірно, що віртуальна освіта – це зміна та набуття внутрішніх якостей реальних суб'єктів (студента, викладача), що відбувається в результаті їхньої діяльнісної взаємодії (віртуального процесу).

Віртуальна освіта, за висловом А. І. Кузьмінського, це процес руху людини до нового, непізнаного, невідомого, що відбувається в результаті взаємодії з реальним світом. Сенс віртуальної освіти людини полягає в розширенні її внутрішнього світу до зовнішнього, взаємопроникнення в мікро- і макрокосмос [3].

Віртуальну освіту розглядають через призму дистанційного навчання. Методики такого навчання досить добре відпрацьовані в усіх університетах США, Європи, Австралії тощо.

Дистанційне навчання – це гуманістична форма навчання, яка будується на використанні широкого спектра традиційних, нових педагогічних та інформаційних технологій на основі апаратних та програмних засобів, що використовується для самостійного вивчення навчального матеріалу та організації діалогового обміну зі студентом [2]. Використання цього важливого невичерпного резерву із застосуванням інфокомунікаційних технологій, на наше переконання, потребує перегляд організаційних основ самостійної підготовки майбутніх економістів.

За специфікою організації, дистанційне навчання логічно розглядати як окрему систему, одну із форм самостійної роботи при вивченні студентом економічних дисциплін.

Фахівці, зокрема Є. С. Полат, виділяє наступні моделі дистанційного навчання: навчання за формою екстернату; університетське навчання (на базі одного університету); навчання, засноване на співробітництві декількох навчальних закладів; навчання в спеціалізованих навчальних закладах; автономні навчаючі системи; неформальне, інтегроване дистанційне навчання на основі мультимедійних програм [7].

З аналізу існуючих, найбільш популярних моделей навчання на відстані, можна зробити висновок, що всі вони спрямовані на надання можливостей суб'єктам навчання отримувати більш якісну освіту, згідно з їх індивідуальними запитами.

Отже, дистанційне навчання нами розглядається як засіб організації навчального процесу на основі спеціально розробленої моделі інформаційно-освітнього середовища, зорієнтованої на самостійну діяльність студента, що дозволить студентам використовувати зручний час для самостійної підготовки та враховує специфіку навчального процесу на основі використання дистанційного навчання в економічній освіті.

Необхідність запровадження дистанційного навчання, підходів до самостійного навчального процесу у вищій школі обумовлено певними чинниками, серед яких:

- зростання кількості інформаційних матеріалів (навчальних посібників, підручників) з економіки;
- підвищення необхідності післядипломної освіти фахового економічного спрямування;
- перехід на двоступеневу підготовку (коледж-університет);
- самореалізація особистості, прагнення одержати нові знання.

Очевидно, що розв'язання проблеми слід шукати в радикальній зміні ролі викладача, засобах і способах організації освітнього процесу. Саме використання дистанційних технологій, на наш погляд, є одним із сучасних засобів навчання, які зорієнтовані на самостійну освітню діяльність.

Використання телекомунікаційних технологій активізує форми самостійної роботи студентів, створює умови для оперативного оцінювання успішності засвоєння студентами навчального матеріалу. За дослідженнями

західних викладачів, у процесі дистанційного навчання студент 43 % навчального часу витрачає на самостійну роботу, 28 % – на вивчення навчальних матеріалів, 5 % – на роботу з відеоматеріалами, а решту часу – вільно, за потребами [2]. На жаль, інформація щодо використання часу в умовах дистанційного навчання у вітчизняних вузах відсутня, що зумовлено недостатнім рівнем застосування такої форми навчання. Звідси випливають завдання – забезпечити удосконалені умови навчання, які можуть сприяти підвищенню ефективності самостійної підготовки студентів та раціоналізації навчального процесу. Впровадження дистанційних технологій, як засобу більш продуктивного використання потенціалу самостійної роботи, нами розглядається, як пріоритетний напрямок створення умов підвищення ефективності підготовки майбутніх економістів. Отже, використання дистанційної форми навчання, як засобу організації самостійної роботи студентів достатньо перспективне.

Практичне впровадження моделі дистанційного навчання при вивченні економічних дисциплін здійснюється в Київському національному економічному університеті ім. Вадима Гетьмана, де розроблене «Положення про організацію навчального процесу із застосуванням дистанційних технологій» [6]. Організація навчального процесу із застосуванням дистанційних технологій навчання в КНЕУ здійснюється відповідно до «Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні», затвердженої Міністерством освіти і науки України від 20.12.2000 р.

Заслужують на увагу технології навчання НПУ імені М. П. Драгоманова, де функціонує інститут дистанційної освіти, в якому відбувається поєднання традиційних технологій з елементами та методами віртуального середовища [5], методика укладання дистанційних курсів з різних предметів [8].

Практичну апробацію у режимі дистанційного навчання проходять на факультеті післядипломної освіти, підвищення кваліфікації молодих викладачів та на випускаючих кафедрах Криворізького економічного інституту.

Випускаюча кафедра має власний реєстр шифрів дисциплін, що викладаються. Так, наприклад, кафедра міжнародної економіки має шифр КМЕ, шифр дисциплін: мікроекономіка МКР; макроекономіка МАКРЕ; економіка підприємства ЕР; міжнародна економіка МЕ; глобальна економіка ГЛЕ.

У структурі навчально-методичного комплексу відображені:

- зміст інформації – основний матеріал кожної з тем курсу;
- матеріали для поглибленого вивчення – кожний інформаційний блок матеріалу для поглибленого вивчення представлений у вигляді окремого файлу;
- завдання поточного контролю – даний блок пов'язаний з методичними вказівками з практичних, семінарських, індивідуальних, контрольних робіт, завдань з модульного контролю;
- база тестових завдань для формування самоконтролю з усіх тем та двох модульних контролів (мінімум 50 тестових завдань), кожне тестове

завдання повинно мати від 3-х варіантів відповідей, вірних відповідей може бути декілька.

Система опанування цього навчання передбачає інтерактивну пізнавальну діяльність, постійне спілкування і співробітництво дистанційних студентів за спеціально розробленими навчальними матеріалами випусканої кафедри інституту.

Необхідно зауважити, що дана форма навчання не є заміником або новим варіантом підручника, оскільки спрямована на організацію самостійної діяльності студентів з аналізу й узагальнення навчального матеріалу за умов широкого використання індивідуальних і групових форм організації навчального процесу. При цьому студент стає активним суб'єктом освітнього процесу, який за допомогою викладача опановує необхідними навчальними діями [4].

Підготовленість викладачів до роботи в новому інформаційному просторі вимагає прогресивності їх поглядів на сучасні методи представлення інформації, її пошуку і опрацювання.

На кафедрі міжнародної економіки Криворізького економічного інституту пріоритетним напрямком науково-методичної роботи є створення електронних видань з економічних дисциплін, що викладаються. Кафедрою розроблені організаційно-педагогічні завдання з основних економічних дисциплін, які відповідають вимогам модульності, варіативності і можливостям використання в умовах дистанційної підготовки майбутніх економістів. Кафедрою створено підручники та навчальні посібники, аналогом яких слугували такі видання, як «Основи економічної теорії», «Мікро-макроекономіка», «Економіка підприємства: теорія і практика» автором яких є Кулішов В. В.; «Міжнародна економіка» – автор Одягайло Б. М.; «Глобальна економіка» – автори Мазурок П. П., Одягайло Б. М., Кулішов В. В.; «Міжнародний маркетинг» – за заг. ред. В. В. Кулішова. Також ведеться робота по створенню електронних копій навчальних посібників, відповідних науково-методичній версії вивчення курсів з фахового спрямування.

Електронні версії навчальних матеріалів мають усі властивості «паперових видань», при цьому набагато зручніші для оперативного пересилання в місце знаходження студентів.

З метою можливості використання додаткових посібникових матеріалів, опанування інформацією зарубіжних освітніх WEB-сайтів та поліпшення навігації по них, стимулювання студента-майбутнього економіста до загального і професійного саморозвитку їм пропонується використовувати навчальний економічний словник-довідник, виданий у 2010 р., авторами якого є Агеев Е. Я., Піча С. В., Кулішов В. В. [1]. Використання цього посібника може значно розкрити можливості пошуку наукової інформації в INTERNETI, що сприятиме більш кваліфікованій підготовці майбутнього економіста, опрацюванню матеріалів з порівняльної економіки, знаходженню нових ідей подолання проблем економічної науки.

Створений навчальний економічний словник-довідник складається із двох томів та включає в себе понад 7000 термінів, понять та визначень ринкової економіки. Посібник слугує не тільки словником основних термінів, але й енциклопедією, що сприяє створенню особистого тезаурусу учасників. По-перше, за допомогою посилань на глосарій, що пов'язаний з теоретичним матеріалом і розкриває його. По-друге, він слугує доречним доповненням до коротких інформаційних відомостей з розділу курсу. Досвід показує, що включення глосарія до дистанційного курсу полегшує студентами розуміння нової термінології, а крім того, забезпечує повторення матеріалу і сприяє його закріпленню.

Комбіноване використання електронних видань в традиційному денному, заочному навчанні та післядипломній освіті позитивно вплине на ефективність навчально-виховного процесу, активізує самостійну діяльність студентів за рахунок використання телекомунікацій, що значно сприятиме індивідуалізації навчання і розвитку дистанційної освіти. Створення електронних бібліотек є суттєвим на шляху реалізації технологій навчання економічними дисциплінами, орієнтованими на варіативність, суб'єктивність та індивідуальну творчість майбутнього спеціаліста.

Професійне становлення майбутнього фахівця-економіста в умовах сучасної інформатизації освіти, переходу до дистанційних її форм, наполегливо висуває проблему перегляду методів організації самостійної підготовки студентів. Паралельне впровадження дистанційних технологій і застосування методологій, заснованих на традиційних методах підготовки майбутніх економістів, надають широкий простір для перегляду і вдосконалення класичних підходів до різних форм і методів навчання.

Література

1. Агеев Е. Я., Піча С. В., Кулішов В. В. Ринкова економіка: основні терміни, поняття і визначення. Навчальний економічний словник-довідник. Том 1, 2. – Львів: «Новий світ – 2000», 2010, 2011.
2. Аксьонова О. В. Методика викладання економічних дисциплін. Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2006. – с. 435, 438.
3. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої освіти. Навч. посібник. – К.: «Знання», 2005. – с. 345.
4. Кухаренко В. М., Сиротинко Н. Г., Молодих Г. С., Твердохлібова Н. Є. Дистанційний навчальний процес: Навчальний посібник / За ред. В. Ю. Бикова та В. М. Кухаренка – К.: Міленіум, 2005. – 292 с.
5. Падалка О. С. Дистанційне навчання у системі економічної підготовки вчителя: Матеріали науково-практичної конференції «Педагогічна освіта України»: Національні традиції та Європейські інновації». – К.: КНУ ім. М. П. Драгоманова. 2006. – с. 146.
6. Положення про організацію навчального процесу із застосуванням дистанційних технологій. – К.: КНЕУ, 2006.
7. Теория и практика дистанционного обучения. Учебное пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Под ред. Е. С. Полат. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 416 с.
8. Шуневич Б., Кахович А. Укладання дистанційних курсів на віртуально-навчальному середовищі: Навчально-методичний посібник для викладачів вищих навчальних закладів. Видання перше. Навчально-методичний посібник / Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. – Львів: ред.-видавн. Відділ ЛДУ БЖД, 2005. – 70 с.

Стаття надійшла до редакції 25.11.2010 р.